

УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИ ЎҚУВЧИЛАРИГА ИНГЛИЗ ТИЛИ ФАНИНИ ЎҚИТИШГА ДИФФЕРЕНЦИАЛ ЁНДАШУВ

Химматалиев Д.О.

педагогика фанлари доктори, профессор

Киличова М.С.

“Педагогика ва психология” мутахассислиги 2 курс магистри,

Чирчиқ давлат педагогика университети

Хамидова С.

Тошкент иқтисодиёт ва педагогика институти ўқитувчиси

Таянч сўзлар: таржима, мажхул нисбат, формула, график, диаграмма, коида, матн, элемент, тушунча.

Ключевые слова: перевод, отрицательная пропорция, формула, график, диаграмма, правило, текст, элемент, понятие.

Key words: translation, negative proportion, formula, graph, diagram, rule, text, element, concept.

Кириш. Сўнгги йилларда кундалик воқеликлар жамиятда тилни ўрганишнинг аҳамияти ортиб бораётганидан далолат беради, бу таълим бўйича давлат сиёсатининг йўналишини белгилаб беради. Бу омиллар илм-фан, маданият, иқтисодиётдаги бутунжаҳон интеграция жараёнлари, инсон ресурсларининг устуворлигини англаш, уларни тайёрлашда тилни ўрганишнинг муҳим аҳамияти, универсал компетенцияларни ривожлантиришда умумий Европа стандартларига риоя қилиш истаги билан изоҳланади.

Дифференциал таълим, гуруҳларга бўлиб ўқитиш масалалари бўйича Ў.Қ.Толипов, хорижда эса А.Юркевич ва бошқалар тадқиқот ишлари олиб борганлар.

Тадқиқотчи Р.Сафарованинг сўзларига кўра, дифференциал ёндашувни ўқувчиларнинг ақлий салоҳиятидан келиб чиққан ҳолда ташкил этиш нотўғри. Уни ташкил этишда ўқувчиларнинг индивидуаллиги, қизиқишлари, иқтидори кабиларга таяниш лозим. Чунки бу жараёнда ўқувчининг индивидуаллигини намоён қилиши учун қулай имконият вужудга келади.

Ўқувчиларнинг қизиқишлари, иқтидори, интилиш ва эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда таълим мазмунини табақалаштириш демократик ёндашув бўлиб, у ўқувчи шахсининг ўзлигини намоён қила олиши учун қулай шарт-шароит яратади. Бугунги кунда педагогика фани олдида дифференциал ёндашув таълимнинг илмий асосларини яратиш, таълим жараёнини назарий методик жиҳатдан таъминлаш, дифференциал ёндашувнинг шакл, метод, восита ва технологияларини ишлаб чиқиш ва амалий фаолиятга жорий қилиш каби муҳим масалалар кўндаланг турибди ва улар ўз ечимини кутмокда [11].

Бошқа ўқув предметларига нисбатан чет тил ўқитишда тил ўрганувчиларнинг индивидуал хислатлари, таълим объектининг хусусиятларини ҳисобга олиш кўпроқ аҳамият касб этади, чунки таълим объекти бўлмиш инсон нутқининг ўзи ўзига ҳос индивидуал хусусиятларга эгадир [3].

Назарий манбалар мазмуни билан танишиш, ўқувчиларнинг касб танлашларидаги мавжуд хатоликларни ўрганиш ва тажрибаларни аналитик таҳлил этиш технологик ижодкорлик жараёнида дифференциал ёндашув асосида ўқувчиларни касб-хунарга йўналтириш муаммосининг долзарблиги, дифференциал ёндашувни педагогик таълим жараёнларига жорий этишнинг етарлича илмий асосланмаганлиги ҳамда педагогик жиҳатдан тўлиқ тадқиқ қилинмаганлиги бир қатор ечимини кутаётган муаммоларнинг манбаи бўлиб қолаётганлигини кўрсатди.

Умумий ўрта таълим тизимида табақалаштириш дифференциал ёндашув замонавий таълимнинг асосий инсонпарварлик йўналишларидан бири ҳисобланади. Тадқиқотчилар дифференциал ёндашувни ўқувчиларнинг индивидуал-психологик хусусиятлари ҳисобга олинувчи, ҳар бир ўқувчига таълим дастурини ўзлаштиришига имкон берувчи, ўз қизиқиш ва қобилиятларига мос ҳолда ривожланишига имкон берувчи таълимнинг асосий шакли сифатида эътироф этганлар [15, 7].

Тадқиқот методологияси

Файласуфлар тил образини дунё образи билан боғлашга ҳаракат қилишади, улар тил воқелиги умумий воқеликдан, инсоннинг оламдаги борлиги ва иштирокидан ажралмас эканлигини таъкидлайдилар. Улар маънони тушунтириш схемаларида инсон омилини жалб қилиш зарурлигини таъкидлайдилар, бунинг натижасида маъно эндиликда шахсдан бегоналаштирилган қандайдир мавжудлик сифатида қаралмайди. Инсоннинг билиш жараёни деганда инсоннинг дунёдаги жисмоний ва маънавий йўналишини кенгайтириш жараёни тушунилади, бу дунё объектларини ифодаловчи маънолар/тушунчаларга асосланади. Бу объектларни дунёнинг маълум бир маънога эга бўлган белгилари сифатида тушуниш мумкин. Бундай маънолар ёки

тушунчалар одамнинг тегишли объектлар тўғрисидаги ҳақиқий ёки ёлғон маълумотларидан бошқа нарса эмас. Шу билан бирга, мавжуд маънолар асосида янги маънолар шаклланади. Иккинчиси идрок қилинадиган (қабул қилинадиган ёки хаёлий) объектнинг семантик анализатори сифатида ишлайди. Концептуал тизимларнинг ўзаро ҳаракати воқеликни кўп ёки камроқ адекват акс эттирадиган ва дунёнинг объектив тасвирини озми-кўпми ўз ичига олган алоқа механизмини тушунтиради. Бир одам бошқаси билан фақат концептуал жиҳатдан компетентли мавжудот, дунё ҳақидаги ахборот ташувчиси бўлганида, унинг дунёни, ўзини, тилини тушунсагина мулоқот қилиши мумкин. Бундай мазмун моҳиятининг ўзгарган тараққиёти инсоннинг ўзини маълум бир маданият элементи ташувчиси сифатида тушуниши ва мулоқот қилишини тавсифловчи барча сифатларга эга бўлади.

Чет тилларини ўқитиш мақсадини қонуний равишда ижтимоий-методик категория деб ҳисоблаш мумкин, чунки у нафақат маълум бир умумтаълим концепцияси билан, балки давлатнинг ўз фуқароларига тилни ўргатишига нисбатан ижтимоий буюртмаси билан ҳам белгиланади. Шу билан бирга уни кўп жиҳатли категория сифатида ҳам белгилаш мумкин, таъкидлаш жозикки, чет тилларини ўргатиш методикасида анъанавий равишда таълимнинг амалий, умумтаълим, тарбиявий ва ривожлантирувчи мақсадлари ажратиб кўрсатилади [6, 13].

Шу билан бирга, сўнгги йиллардаги хорижий ва маҳаллий адабиётларда тилни ўрганиш соҳасидаги жамият ижтимоий буюртмасининг акси бўлган таълимнинг глобал/стратегик мақсади масаласи кўтарилмоқда. Бу, баъзи олимларнинг фикрига кўра, таълим олувчиларда икки тилли шахс хусусиятларининг шаклланиши ҳақида сўз юритилади [8], - бу шахсни бошқа жамият вакиллари билан маданиятлараро мулоқотда иштирок этиш имконини бериши ҳақида сўз юритилади.

Умумтаълим мактаблари ўқувчиларига инглиз тили фанини ўқитишга дифференциал ёндашув таълим мақсадлари билан яқин алоқада ва унга боғлиқ. Ушбу тоифанинг умумий педагогик талқинига мувофиқ, таълим мазмуни дунё ҳақидаги билимларни, фаолият усуллари амалга ошириш тажрибасини, ижодий фаолият тажрибасини, шунингдек, таълим жараёнида олинган воқелик объектларига ҳиссий муносабат тажрибасини ўз ичига олади [4].

Ушбу талқин таъсирида ҳозирги вақтда таълим мазмунига қуйидагилар киритилган:

- мулоқот соҳалари - мавжудлик шаклларига кўра ажралиб турадиган ва маълум бир жамият сўзларининг айрим турлари билан боғлиқ бўлган ижтимоий-коммуникатив тилни ўқитиш;

- нутқ фаолиятини бажариш учун зарур ва етарли нутқ ва нутқий бўлмаган ҳолатлар бирлигини ўз ичига олган мулоқот вазиятлари;
- тақдимот ва тадқиқот мавзусини ифодаловчи ва мулоқот соҳаларининг ахборот хусусиятига жавоб берувчи мулоқот мавзулари;
- муайян мулоқот соҳасида амалга ошириладиган оғзаки ёки ёзма нутқ фаолияти натижаси сифатида таъсир қилувчи матнлар;
- тилни билиш - тил тизими ҳамда назарий ва амалий фаолиятда фойдаланиш қоидаларини билиш [1].
- автоматиклик, тил меъёрларига мослик, нормал суръат (бажариш тезлиги, барқарорлик) билан тавсифланувчи нутқ операциялари, малакалар. Тил малакалари оғзаки ва ёзма шаклда онгли нутқ фаолиятининг автоматлаштирилган компонентлари ҳисобланади;
- шахснинг шаклланган кўникмалари асосида мулоқот кўникмаларини ҳал қилиш, нутқ услубини тўғри танлашни кўрсатиш, нутқий ва нутқий бўлмаган воситаларнинг берилган шартлар учун энг самаралисини ишлатиш, нутқ шаклини мулоқот вазифаларига бўйсундиришни ўз ичига олувчи кўникмалар;
- таълим жараёнида эгалланган воқелик объектларига ҳиссий муносабат тажрибаси;
- таълим натижаси сифатида намоён бўладиган ва таълим жараёнида олинган билим, кўникма, малака ва иш тажрибасига асосланган ҳар қандай фаолиятни амалга оширишга тайёрликдан далолат берувчи компетенциялар. Коммуникатив компетентликнинг замонавий талқини куйидаги компетенция турларини ўз ичига олади: лингвистик, ижтимоий лингвистик (тил), дискурсив, стратегик, ижтимоий, ижтимоий-маданий, касбий.

Чет тилини ўқитиш тизими фаолият кўрсатадиган ва ривожланадиган учинчи асосий тоифа - чет тилларини ўқитиш назарияси ва методикаси бўйича махсус дарсликлар ва курсларда чуқур ўрганилган ва кенг ёритилган таълим тамойилларидир.

Бу чет тилини ўқитиш жараёнининг асосий категориялари мазмуни ва “Чет тили”нинг тилни ўқитиш тизимидаги ўқув предмети сифатидаги таълим хусусиятларидир. Унинг инсоният тараққиётидаги ҳозирги замондаги аҳамияти чуқур интеграция жараёнлари, халқаро ҳамкорликнинг мисли кўрилмаган юксалиши билан тавсифланиши билан беқиёсдир. Тилларни билиш ва биринчи навбатда, халқаро мулоқот тилларини билиш замонавий таълимнинг муҳим кўрсаткичи ҳисобланади. Шахс онгини, унинг ижтимоий ҳаракатчанлик қобилиятини шакллантирган ҳолда, у кўп маданиятли ва кўп тилли жамиятда муваффақиятли инсон ҳаётининг муҳим воситаси

бўлиб хизмат қилади, хилма-хил жаҳон сиёсати ва маданиятига киришни таъминлайди ва турли тиллар ва маданиятлар ташувчилари бўлган халқлар ўртасида ўзаро бир бирини тушунишга ҳисса қўшади.

Тадқиқот натижалари

Умумтаълим мактаблари ўқувчиларига инглиз тили фанини ўқитишга дифференциал ёндашув чет тилини ўқитиш, тилшуносликнинг бўлими сифатида чет тили грамматикасини ўқитишни ўз ичига олади, дифференциал таълим жараёнида тилнинг тузилиши ва конструкциясини тўлиқ ўрганилмайди. Бироқ ўзаро сўзлашувларни маълум грамматик асосларсиз амалга ошириш мумкин бўлмагани учун грамматиканинг асосий элементлари (масалан, Present Simple, Present Continuous, Past Simple, Present Perfect, degrees of comparison, ing - ending forms, modal verbs, Infinitive after adjectives, Infinitive of purpose, Past Participle, Passive, relative clauses, conditionals, some cases of irregular plural nouns) дифференциал таълим жараёнида тақдим этилиши мумкин.

Инглиз тилидаги бошқа грамматик ҳодисалар қаторида пассив нисбатга алоҳида эътибор берилиши керак, чунки у бу тилда рус тилига қараганда тез-тез ишлатилади. Рус тили учун одатий бўлмаган мажхул нисбат феълларидан фойдаланишнинг баъзи ҳолатлари:

- ҳақиқий айланманинг воситали тўлдирувчиси мажхул нисбат предметига айланади:

Babcock & Wilcox was offered an equity position in the project;

- бир қатор феъллар учун ҳақиқий айланманинг предлоғли воситали тўлдирувчиси мажхул нисбатнинг предметига айланиши мумкин:

The surface generated by preceding teeth is accounted for in the model;

- баъзи рус тилидаги ўтимсиз феъллар инглиз тилига таржима қилинганда ўтимли феълларга айланади ва шунинг учун уларни мажхул нисбатда ишлатилиши мумкин:

Heat exchanger size is adversely affected by the use of high molecular weight gases;

- инглиз тилига таржима қилинганда номинал қисм сифатида қўлланиладиган қисқа мажхул қисм ҳақиқий ҳолатда феъл сифатида ифодаланади:

One measurement suffices for arbitrary pressures and rubber hardness [5].

Иккинчи блок формулалар, графиклар ва диаграммаларни ўқиш коидалари билан тавсифланади. Тегишли лингвистик материалга бўлган эҳтиёж матнлар, коида тариқасида, экстралингвистик элементлар билан тўйинганлиги билан изоҳланади. “Ўзи учун” ўқиш ва таржима қилишда ушбу турдаги фаолият мавзуси оғзаки бўлиши ёки бўлмаслиги мумкин, бунда ту-

шуниш унчалик қийин бўлмайди. Бирок, бу билимларнинг кўп соҳаларида (барча ҳолларда бўлмаса ҳам) чет тилида оғзаки мулоқот орқали белгилар, формулалар, график ва диаграммаларни айтиш мумкин эмас. Маъноларни ўзгартириш, тушунчалар билан ишлаш орқали ўқувчилар бир бирини тушунадилар, кейинчалик шу қонунга мувофиқ ўзгартиришлар амалга оширилади. Таниш белгилар ва формулалар ўз ўрнида таянч сигналлар, коммуникатив ўзаро таъсир учун маълумот базасини таъминлайди.

Учинчи блок академик ёзишмалар, нутқ ва тақдимотлар яратиш учун зарур бўлган махсус тил воситаларига қаратилган. Биринчи иккита билимлар блоқи универсалдир.

Дифференциал таълимнинг чет тилини ўқитишдан ажратиб турувчи хусусияти тил материални тақдим этиш ва ундан фойдаланишнинг махсус функционал тамойили ҳисобланади. Бу материални ўқув машғулотларига қандай киритиш мумкинлигига мисоллар келтираемиз. Биринчидан, минимализм тамойилини кузатишга нисбатан классик ёндашувни кўрсатамиз, чунки вақтнинг чекланганлиги умумий мисоллар билан қисқача тушунтиришни назарда тутаяди, кейинчалик улар тингловчиларга керакли бўлган материални такомиллашган ҳолда берадилар. Тақдимот услубининг қисқалиги, қоидага кўра, таълим олувчиларнинг кўпчилиги мактаб ва олий таълим муассасаси чет тили курсларида асосий қоидалар билан аллақачон таниш бўлганлиги билан боғлиқ.

1. Мажхул нисбат

Илмий ва ўқув матнларида шахснинг аҳамияти катта бўлмаган ва шунинг учун тилга олинмаган шахсиз жумлалар кенг тарқалган. Бундай жумлаларда пассив феъллар қўлланилади. Жараёнларни тавсифлашда мажхул нисбат ҳам қўлланилади.

Оддий ҳозирги замон мажхул (пассив) шакли The present passive.

Таълим: Is / are + past participle

Мисоллар: A device is made up of the following parts (таркиб тавсифи).

Carbon blocks are called brushes (сифат)

A block of wood is placed on a flat surface (сифат тавсифи).

A spring balance is attached to one end of the block (сифат тавсифи).

The armature is placed between the poles (сифат тавсифи).

A is welded to B = A is connected to B by welding (боғланиш усули тавсифи)

2. Пайт эргаш гаплари

2.1. Бир вақтнинг ўзида содир бўладиган иккита ўзаро боғлиқ фаолият гапда as сўзи билан боғланиши мумкин.

Масалан (жараён тавсифи): As cold water passes through a heat exchanger, the water is heated.

2.2. Фаолият давомийлигини аниқлаш учун until (till) предлогидан фойдаланиш мумкин.

Масалан (жараён тавсифи): The water is heated until it reaches a preset temperature.

2.3. Агар бир фаолият иккинчисини такрорласа, after предлогидан фойдаланиш мумкин.

Масалан: After the water is heated, it is pumped to a diverter valve.

2.4. Бир фаолият бевосита биринчи фаолиятни такрорлаётганлигини таъкидлаш учун when бирлик сўзидан фойдаланилади.

Масалан: When the water temperature reaches the right level, the gas control valve shuts off.

3. Шарт эргаш гаплари

Эргаш гаплар if, unless сўз бирликлари билан бирга киритилиши мумкин.

Масалан: If the water level is low, the inlet valves are opened.

If the door is not closed, the machine cannot start.

Unless the door is closed, the machine cannot start.

4. Сабаб эргаш гаплари

Сабаб эргаш гаплари **because, since, as, so ...that** нисбий кўшимчалари, ёки to + феълнинг инфинитив кўшимчалари билан киритилиши мумкин.

Мисоллар:

New racing bicycles have disc wheels because/since/as this reduces wind resistance.

New racing bicycles have disc wheels so that wind resistance is reduced.

New racing bicycles have disc wheels to reduce wind resistance.

5. Ўрин эргаш гаплари

Ўрин эргаш гапларини боғлаш учун асосий гапда **where** қўлланилиши мумкин.

Масалан: The refrigerant circulates around the fridge, where it undergoes changes in pressure and temperature.

Юқорида грамматик маълумотлар кўрсатилди.

Бизнинг фикримизча, дифференциал таълим билан боғлиқ мақсад ва вазифаларга классик грамматик таҳлилнинг ахборотни функционал шаклда тақдим этиш билан уйғунлашуви ўзаро боғлиқ. Кейинги ҳолатда грамматик тузилмани маълум қоидалар асосида таҳлил қилиш ва синтез қилишдан нутқнинг маъно мазмунини ифодалашга қаратилган нутқ ҳосиласи сифатида гап яратишга урғу берилади.

Бундай йўналишда материални тақдим этиш коммуникатив ёндашувга мос келади, чунки тил воситаларини излаш коммуникаци мақсадига бўйсунди. Қуйида узатилаётган ахборотнинг функционал мақсадини аниқлаш асосида биринчи блокдан лингвистик билимларни тақдим этишга мисоллар келтирилган.

1. **Making definitions** (тушунчалар таърифи). Бунинг учун *to be* феъл шакли кенг ишлатилади.

Мисоллар: Aluminium is a light metal. Aluminium is used to make aircraft. Aluminium is a light metal which is used to make aircraft.

2. **Describing function** (объектнинг функционал мақсадини аниқлаш). Эргаш гапларни киритишда *is to + infinitive* сўз бирлиги қулай ҳисобланади. Уларга муқобил равишда *used to + infinitive* ёки *used for + -ing / noun* ишлатилиши мумкин.

Масалан: An electric motor converts electrical energy to mechanical energy. The function of an electric motor is to convert electrical energy to mechanical energy. Laser beams can be used to measure and align structures.

3. **Describing components** (таркибни тавсифлаш) Феъллар: *are made up, is placed, is composed, consist*.

Мисол: The armature is placed between the poles.

4. **Describing functions** (фаолият тамойилининг тавсифи). Фаолият тамойилини “қандай” (“how” questions) ва “нима учун” (“why” questions) саволларига жавоб бериш орқали таҳлил қилиш мумкин.

“Қандай” деган саволга жавоб *by + -ing* ёки *used + to verb / used + for -ing* (агар асосий объект бўлса, унинг ёрдамида ҳаракат бажарилади) .

Мисоллар: The clippings are stored by providing a grass box. A grass box is used to store the clippings. A grass box is used for storing the clippings.

“Нима учун” деган саволга жавоб *to + verb* ёки *so that + clause*.

Мисоллар: The impeller is rotated to achieve air-flow. The impeller is rotated so that air-flow can be achieved.

5. **Describing a process sequence** (Жараён босқичлари, фазалари кетма-кетлигини тавсифлаш). Жараённи тавсифлаш учун босқичлар кетма-кетлигини аниқлаш, ҳар бир босқич ва жараёнда иштирок этувчи объектнинг алоқаларини аниқлаш, ҳар бир босқичда нима содир бўлишини аниқлаш керак. Бунда *first, then, next, after that, finally* сўзлари қўлланади.

Мисол: First the drum is filled with water. Then the water is heated to the right temperature. Next soap is added. After that, the drum is rotated slowly. Next the dirty water is pumped out. Then clean water is added. After that, the drum is rotated much faster and the water pumped out. Finally, the clean clothes are removed.

6. **Allow and prevent links** (биринчиси иккинчисини бошлайдиган ёки уни олдини оладиган жараёнлар кетма-кетлигини тавсифлаш). Кўпинча жараёнлар кетма-кетлиги иккита жумлада ифодаланади.

Мисоллар: Ports 1 and 2 are connected. This allows compressed air to flow through the valve.

Ports 1 and 2 are connected. This permits compressed air to flow through the valve to the.

Ports 1 and 2 are connected. This lets compressed air flow through the valve.

Port 3 is blocked. This prevents air from escaping.

7. **Describing a process location** (жараённинг жойлашишини аниқлаш). Қуйидаги сўз бирликларидан фойдаланиш мумкин: a preposition + noun phrase, ёки a where-clause.

Мисоллар:

The liquid turns to vapor in the evaporator. The gas cools down in the condenser.

The warm gas passes through the condenser, where it heats the surroundings and cools down. The refrigerant circulates around the fridge, where it undergoes changes in pressure and temperature.

8. **Cause and effect** (сабаб-оқибат муносабати). Вариантларнинг бирида эргаш гап ишлатилади, бошқасида - номинал гуруҳ ёки ибора ишлатилади.

Мисоллар:

A load is placed on the platform, which causes the load cell to bend very slightly.

The strain gauge is stretched, which causes the electrical resistance to increase.

The strain gauge is stretched, which causes an increase in electrical resistance.

9. **Describing contrast** (фарқларни тавсифлаш). Мумкин бўлган вариантлар: а) сифатлар ёки қўшимчаларнинг қиёсий шакллари, б) боғловчи сўзлар but / whereas, в) unlike / different from каби иборалар.

Мисоллар:

а) The new bicycle is lighter than the old. The new bicycle is more aerodynamic than the old. Titanium gears can be changed more easily.

б) On new bicycles the gear and brake lever are combined, whereas on old ones, the gear lever is on the frame. Old bicycles have spoked wheels. In contrast, the new bicycle has disc wheels.

в) Unlike the conventional bicycle, the new bicycle has a carbon fiber frame. The new bicycle is different from the conventional one in that the gears are made of titanium

10. **Ways of linking ideas** (баёотдаги фикрларни боғлаш усуллари). Ҳаракат ёки фикрни боғлаш учун because, since, but, because of, in addition, moreover, for example сўзлари ишлатилиши мумкин.

Мисоллар: Mechanisms deliver the power to do work so they play a vital role in industry. Friction is sometimes a help but it is often a hindrance. The accident happened because of the operator's carelessness. In addition, the supervisor was not present. Suitable protection should be worn. For example, safety helmets should be used where there is a danger of falling objects.

Тилшуносликнинг биринчи блокига кирувчи сўз яшаш воситаларига тўх-таламиз.

1. Ўзакли отлар.

Таълим: сўзнинг охирини ўзгартириш.

Мисол: refrigerate (v) → refrigerator (n)

2. **Кўшма отлар** (объектнинг багафсил тавсифлашда adjective + noun ўр-нига noun + noun бирикмасини ишлатиш мумкин.

Мисоллар: motor → air motor (a motor which uses air),

steel → carbon steel (steel which contains carbon)

gear → plastic gear (gear made of plastic)

3. **-ize/-ise билан тугайдиган феъллар, make + adjective ўхшаш кон-струкциялари.**

Мисол: the rotor is magnetized.

Ўхшаш: The rotor is made magnetic.

4. **-en билан тугайдиган феъллар, make + adjective ўхшаш конструк-циялари.**

Мисол: Steel rods are used to make concrete beams stronger.

Ўхшаш: Steel rods are used to strengthen concrete beams.

5. **Фразавий иборалар (verbs with up and down, verbs with on and off).**

Мисоллар: Transformers step up the voltage from 25 kV to 400 kV for transmis-sion. Use as little force as possible to break down a machine into its components.

When the robot has finished, it informs the controller and passes on to the next product.

Хулоса ва таклифлар

Тилшунослик билимларининг биринчи блоки керакли элементлари таъ-лим жараёнининг предметини, мазмун томонини акс эттирувчи **тушунча ва атамалар** бўлиб, уларнинг ортида физик ҳодисалар, категориялар, қону-ниятлар, моделлар, муҳандис лексикасини ташкил этувчи методлар туради. Биз тадқиқотимизда Ю.Н.Семин [12] томонидан таклиф қилинган тушун-чалар ва атамалар типологиясига ҳамда уларни ўзлаштириш ва кўллаш да-ражалари таснифига таянамиз. Тушунчалар ва атамаларни умумлаштириш ва функционаллик даражасига кўра бир неча синфларга (турли фанлар учун 5 дан 15 гача) бўлиш мумкин, даражалар бўйича ўзлаштиришда: феноме-

нологик (тасвирий, сифатли тасаввур), операцион-алгоритмик (фаолиятли, репродуктив даража), аналитик-синтетик (фаолиятли, янги таълимни му-стақил излаш элементлари билан).

Умумтаълим мактаблари ўқувчиларига ўзининг ижтимоий барқарорли-гини, ҳаракатчанлигини кафолатлаш ва ўз тақдирини ўзи белгилаши ҳамда кейинги ривожланиши учун қулай шарт-шароитларни таъминлашга имкон берадиган сифатли таълим олишни таъминлаш масаласи бугунги кунда долзарб ҳисобланади. Даврнинг бу муаммолари таълим тизимида чуқур сифат ўзгаришларга олиб келди, бу эса таълим тушунчасидан ўқувчига маълум миқдордаги билимларни ўтказиш сифатидаги самарали таълим ту-шунчасига ўтишни келтириб чиқарди. Ўқувчиларнинг билим ва ижодий қобилиятларини ривожлантиришга қаратилган, уларга мустақил равишда янги билимларни эгаллаш ва таълим тажрибасини қўллаш, илмий ва мада-ний фаолиятда тўлиқ иштирокчи сифатида иштирок этиш, таълим жараёни-нинг бошқа иштирокчилари ва атроф оламда фаол, мустақил, ижодкор шахс сифатида муносабатда бўлиш имконини берадиган принципаал жиҳатдан янги таълим турига ўтиш янги Ўзбекистон таълим тизимида эътиборга оли-надиган омиллардир.

Адабиётлар:

1. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика, - 2-е изд. / Н.Д.Гальскова, Н.И.Гез. - М.: Academia, 2005. - 319 с.
2. Жураев Р.Х., «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» асосида умумий ўрта таълим мактаблари-да табақалаштирилган таълимни жорий этиш муаммолари. // «Умумтаълим мактабларида табақалаштириб ўқитиш муаммолари» Республика илмий-амалий анжуман материаллари. Т.: УзПФТИ. 2003. - Б.3-8.
3. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. — М., 1978.- С.22.
4. Краевский: В:В. Содержание; образования: вперед к прошлому/В.Краевский – М.: Педагог. 2001. - 36 с:
5. Климзо Б.Н. Ремесло технического переводчика. Об английском языке, переводе и пере-водчиках научно-технической литературы. 2-е изд., переработанное и дополненное [Текст] / Б. Н. Климзо. – М.: «Р.Валент», 2006. – 508 с.
6. Миролубов А.А. История отечественной методики обучения ино- странным языкам/ А.А.Миролубов. - М.: Ступени-Инфра-М, 2002. - 448 с.
7. Мур М. Использование ИКТ в дистанционном образовании: спец. курс / М. Мур, Л.Блэк ; пер. с англ. - М. : ИД «Обучение- Сервис, 2006. — 632 с.
8. Осиянова О.М. Языковая личность XXI века: проблемы и перспективы/ О.М.Осиянова// Вестник ОГУ. - Оренбург, 2002 (6). - С. 191-193.
9. Сатторов Э.Н. Умумий ўрта таълим мактабларида табақалаштириб ўқитишнинг ташкилий жиҳатлари // «Умумтаълим мактабларида табақалаштириб ўқитиш муаммолари» Республика ил-мий-амалий анжуман материаллари. Т.: УзПФТИ. 2003. -Б.П8-Ш.
10. Сатгарова, С.Т. Чет тил дарсларида ўқувчиларнинг индивидуал хусусиятлари / С.Т.Сатгарова, С.Т.Юсупова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2019. — № 41 (279). — С. 288-291. — URL: <https://moluch.ru/archive/279/62943/> (дата обращения: 09.12.2023).

11. Сафарова Р. Табақалаштирилган таълимга ўтишнинг айрим масалалари // «Умумтаълим мактабларида табақалаштириб ўқитиш муаммолари» Республика илмий-амалий анжуман материаллари. Т.: УзПФТИ. 2003. - Б.124-127.

12. Семин Ю.Н. Учебные тезаурусы теоретической и прикладной механики: Учебное пособие [Текст] / Ю. Н. Семин. – Ижевск: Издательство ИжГТУ, 2001. – 76 с.

13. Соловова Е.Н. Методическая подготовка и переподготовка учителя иностранного языка: интегративно-рефлексивный подход: Монография. — М.: Глосса-Пресс, 2004. - 336 с.

14. Толипов Ў.Қ. Олий педагогик таълим тизимида умуммехнат ва касбий кўникма ва малакаларни ривожлантиришнинг педагогик технологиялари: Пед. фан. докт. ... дисс. – Т.: 2004. - 314 б.

15. Чоршанбиев З.Э. Дифференцированное обучение студентов на занятиях высшей математики в техническом вузе. - Academy, 2021, №4 (67), С.42-47.

16. Юркевич П. Д. О воспитании : для педагогов, родителей и студентов педвузов / [сост.-ред. А. П. Фурсов]. — М. : Шк. Пресса, 2004 (ГУП Чехов. полигр. комб.). — 187, [4] с. — (Золотой фонд педагогики). — ISBN 5-9219-0413-9.

РЕЗЮМЕ

Умумтаълим мактаблари ўқувчиларига ўзининг ижтимоий барқарорлигини, ҳаракатчанлигини кафолатлаш ва ўз тақдирини ўзи белгилаши ҳамда кейинги ривожланиши учун қулай шарт-шароитларни таъминлашга имкон берадиган сифатли таълим олишни таъминлаш масаласи бутунги кунда долзарб ҳисобланади. Даврнинг бу муаммолари таълим тизимида чуқур сифат ўзгаришларга олиб келди, бу эса таълим тушунчасидан ўқувчига маълум миқдордаги билимларни ўтказиш сифатидаги самарали таълим тушунчасига ўтишни келтириб чиқарди.

Мақолада умумтаълим мактаблари ўқувчиларига инглиз тили фанини ўқитишга дифференциал ёндашув, чет тили грамматикасини ўқитиш ва грамматиканинг асосий элементларини дифференциал таълим жараёнида тақдим этилиши ҳақида ёритиб берилган.

РЕЗЮМЕ

Сегодня актуальным считается вопрос предоставления качественного образования учащимся общеобразовательных школ, позволяющего гарантировать им социальную стабильность, мобильность, обеспечить благоприятные условия для самоопределения и дальнейшего развития. Эти проблемы того времени привели к глубоким качественным изменениям в системе образования, что вызвало переход от концепции образования к концепции эффективного образования как передачи ученику определенного объема знаний.

В статье освещены дифференцированный подход к обучению английскому языку учащихся общеобразовательных школ, преподавание грамматики иностранного языка, представление основных элементов грамматики в процессе дифференцированного обучения.

SUMMARY

Today, the issue of providing quality education to students of secondary schools is considered relevant, allowing them to guarantee social stability, mobility, and provide favorable conditions for self-determination and further development. These problems of that time led to profound qualitative changes in the education system, which caused a transition from the concept of education to the concept of effective education as the transfer of a certain amount of knowledge to the student.

The article highlights a differentiated approach to teaching English to students in secondary schools, teaching foreign language grammar, and presenting the basic elements of grammar in the process of differentiated teaching.